

Èhl-i Sünnet Geleneğine Bağlı Bir Orta Anadolu Köyünde Halk İnançları ve Uygulamaları

Ali ALBAYRAK* - İhsan ÇAPCIOĞLU**

Abstract

Folk Beliefs and Practices in a Middle Anatolian Village Following the Sunni Tradition. In this study, it is examined folk beliefs and practices in a middle Anatolian village. In first part of the paper, there has been main information on research design, problem, methods, and sampling. In second part, it is classified folk beliefs and practices into four chapters: 1. Beliefs and Practices on Significant Life Cycles, 2. Beliefs and Practices on Collective Prayers, 3. Beliefs and Practices on Living-Lifeless Beings, Events, and Phenomenons, 4. Beliefs and Practices on Traditional Folk Medicine. Every chapter is divided into some subheads and determined main beliefs and practices, such as birth, marriage, death, collective prayers, animals, fire, human body, gender, objects, plants, trees, fortune, stone and water cults, darkness, special days, months, and seasons, atmosphere events, house, fertility, and traditional folk medicine. In final part, it is presented results of the study by comparisons with studies completed before.

Key Words: Folk Beliefs, and Practices, Folk Medicine, Ahl al-Sunnah, Anatolian Villages, Folklore, Sociology of Religion.

Giriş

İnanma, insanın en temel ihtiyaçlarından biridir. Tarih boyunca insanlar bir takım varlıklara ve güçlere inanmışlar, kendileri dışındaki canlı ve cansız varlıkların taşıdığını düşündükleri doğaüstü güçler karşısında yaşadıkları heyecan, coşku, hayret, korku ve çaresizlik gibi duyguları genellikle yüce bir varlığa inanma, sığınma ve ondan yardım isteme şek-

* Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: alialbayrak68@gmail.com

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: ihsancapcioglu@yahoo.com

linde ifade etmişlerdir. Yaratılıştta insanın doğasında var olan inanma duygusu, doğru yönlendirildiğinde, bir taraftan insana sahip olduğu potansiyelleri ortaya çıkarmanın ve kullanmanın, diğer taraftan korku ve çaresizliklerin ikileminden kurtulmanın yollarını göstermiş ve böylece daha mutlu ve güvenli bir dünya inşa edebilme imkanı sağlamıştır.

Problem ve Yöntem

Bununla birlikte toplum halinde yaşayan insanlar arasında kimi zaman korkudan, kimi zaman çaresizlikten, kimi zaman da rastlantılardan doğan ve çoğunlukla dini bir dayanağı olmayan folklorik¹ bir takım inanışlar vardır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu inanışlar, bazı durumlarda dini bir kural kadar etkili olabilmekte, kendisine inananlar üzerinde zorlayıcı etkilere yol açabilmektedir. Bireyler söz konusu inançları genellikle içselleştirmekte ve bu inanışlar zamanla sebebi bilinmeden tekrarlanan, hayatın pek çok alanını etkileyen, yönlendiren, hatta belirleyen bir tür alışkanlığa dönüşmektedir. Bu şekilde bireylerin ve toplumların ortak hafızasında kökleşerek kalıcı hale gelen inanışlara, yaygın tanımlamayla "halk inançları" adı verilmektedir. Halk inançları, toplumdaki topluma değişmekle birlikte bazı ortak niteliklere sahiptir. Bu inançlar, insanın doğumundan ölümüne kadar yaşadığı süreçler ve karşılaştığı hadiseler karşısında sergilediği tutum ve davranışlarına nüfuz edici özelliğini toplum hayatında da göstermektedir. Çünkü toplum, tek tek bireylerden oluşsa da, bireyin tutum ve davranışları, bireyler tarafından örgütlenen bir yapı, bir sistem olarak, toplumun tavır ve davranışlarından bağımsız değildir. Bundan dolayı toplumların dini algılarını, örf ve adetlerini, geleneklerini ve kültürünü bir bütün olarak anlama, anlamlandırma ve açıklama adına halk inançları üzerine yapılan çalışmalar önemli görünmektedir.

Ehl-i Sünnet geleneğine bağlı bir Orta Anadolu köyü olan Gökler'de de Anadolu'nun diğer köylerinde olduğu gibi bir takım halk inançlarına ve uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu inanışlardan bazılarının dini bir dayanağı olmasına rağmen, pek çoğu için böyle bir imkan söz konusu değildir. Gökler Köyündeki halk inanç ve uygulamalarını incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, "Ehl-i Sünnet geleneğine bağlı köy halkının inançlarında etkili olan ana unsur İslam'ın yaygın kabul gören ve yaşanan geleneksel yorumu mudur, yoksa bu inanç ve uygulamalar farklı bir kaynaktan mı beslenmektedir?" sorusuna cevap aranmaktadır.

1 Burada 'folklorik' kavramını, kültürel özelliği baskın olmakla birlikte zamanla dini bir form ve içerik kazanan inanç ve uygulamalar için kullanıyoruz.

Araştırmada kullanılan veriler, birden fazla araştırma tekniğinden bir-birini destekleyecek biçimde yararlanmayı amaçlayan bir yöntem çerçevesinde toplanmıştır. Bu amaçla, öncelikle, sosyoloji, din sosyolojisi, dinler tarihi, halk bilimi ve kültürel antropoloji alanında yapılan çalışmaların incelenmesini ve araştırma alanıyla bağlantılı kitap, dergi, makale, gazete, broşür, kamu ve tüzel kuruluşlardaki defter, kayıt ve belgeler gibi çeşitli yazılı belgeler ve kaynakların taranmasını içeren dökümanter teknik kullanılmıştır. Pek çok sosyal olay, gelenek ve kültürü içinde barındırmanın yanı sıra ait oldukları toplumların inanç ve uygulamalarıyla ilgili önemli ipuçları içeren, masallar, efsaneler, veciz sözler, menkıbeler ve dilden dile dolaşan dinsel anlatılar gibi "sözlü belgeler" de araştırma boyunca başvurulmuş veri ve bilgi toplama kaynakları olmuştur.

Araştırma sahasına ilişkin verilerin toplanmasında, sosyal bilimlerde özellikle de sosyolojide yaygın olarak kullanılan görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.² Ancak görüşmeler önceden hazırlanan soru formları üzerinden yapılmamış, yapılandırılmamış görüşme tekniğine uygun olarak katılımcılara yöneltilen sorular, görüşmeler sırasında verilen cevaplar da dikkate alınarak belirlenmiştir. Bilgi almak istenilen konuda katılımcılardan tutum ve düşüncelerini doğru bir şekilde yansıtılmaları istenmiş, görüşülen kişi ya da kişiler tarafından aktarılan bilgiler kaydedilerek değerlendirmeye alınmıştır. Bu çerçevede, katılımlı gözlem ve uzun görüşme (deep interview) tekniğinden de yararlanılmış, düşün ve cenaze gibi köylülerin topluca katıldığı törenler gözlemlenmiş, CD ve kasetlere kaydedilmiş, ulaşılan yazılı ve görsel materyaller etkinlik sırasında ya da sonrasında çözümlenmiş ve raporlaştırılmıştır.

Örneklem

Araştırma örneklemimizi oluşturan ve Ankara'nın batısında yer alan Gökler köyü, Ayaş'a 10 ve Ankara'ya 54 km uzaklıktadır. Kuzeyinde Kayı, güneyinde Anayurt, güneybatısında Tekke ve güneydoğusunda Tatlar köyü, batısında Ayaş ilçesi ve doğusunda Yenikent beldesi ile komşu olan köy, 22763 hektar araziye sahiptir. Yüksekçe bir plato üzerinde kurulan Gökler'in batısı ve kuzeyi dağlıktır. Köyü çevreleyen Ab-

2 Görüşme tekniğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. W. Lawrence Neuman, *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, Third Edition, Allyn and Bacon, 1997, s. 361-376; David Hall-Irene Hall, *Practical Social Research: Project Work in Community*, Macmillan, 1996, s. 156-172; Ali Yıldırım-H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, 2000, s. 92-93.

düselam Dağı'nın yüksekliği 1605 metredir. Köyün kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen ve soyları Göktürklere kadar uzanan 12 hanelik göçer bir topluluğun köyün bugünkü yerine yerleştiği, daha sonra Afyon Emirdağ, Erzurum, Kastamonu ve Malatya çevresinden gelenlerle köy nüfusunun giderek arttığı bilinmektedir. Bununla birlikte, 1960'larda yaklaşık 1100 kişi olan köyün nüfusu, günümüzde 540 kişiye ve 132 haneye gerilemiştir. Alay deresi mevkiinde Frigyalılar dönemine ait bir vazonun bulunması, Gökler Köyü ve civarının eski bir yerleşim alanı olduğunu göstermektedir.³

Köyün örneklem birimi olarak belirlenmesinde, Ankara ve civarındaki yerleşimler arasında dernekleşmeyi⁴ sağlayan ilk köy olması, sağlık ocağı, folklor ekibi, kütüphane⁵ gibi kırsal yerleşim alanları içinde ayırt edici niteliklere sahip olması, kente yakınlığı ve köy-kent etkileşiminin yoğunluğu öncelikle göz önünde bulundurulmuş, daha sonra yapılan ziyaretler araştırmacıların alana ilişkin kanaatlerini pekiştirmiştir. Köye ilk ziyaret 12 Temmuz 2005 salı günü gerçekleştirilmiş ve periyodik aralıklarla bu ziyaretler tekrarlanmıştır. Ziyaretlere genellikle köyü iyi tanıyan ve 1977-1987 yılları arasında köydeki ilköğretim okulunda sınıf öğretmeni olarak görev yapan Muttalip Erol ve ailesi ile birlikte gidilmiştir, her gidişte en az bir aile ziyaret edilmiştir.

3 Hulusi İpek, "Gökler Köyü", *Göklerin Sesi*, 19 Ağustos 1995, s. 9.

4 Ankara'nın Samanpazarı semtinde oturan bir köylünün cenazesi, hiçbir yakını olmadığı için belediye görevlileri tarafından kaldırılır. Bunu öğrenen ve bu olaydan üzüntü duyan köylüler, "hastalara, ihtiyaç sahiplerine ve kimsesizlere yardım amacıyla" 1957 yılında polis memuru Hacı İbrahim Yılmaz öncülüğünde bir dernek kurmaya karar verirler. Bu dernek 0601 dernek numarasıyla Ankara ilinde kurulan *ilk köy derneği* olma özelliğine sahiptir. Derneğe köylüler kısa süre içerisinde büyük ilgi gösterirler ve başta bulunanlar olur. Dernek, o tarihten sonra köyde maddi imkansızlıklardan dolayı okuyamayan öğrencilerin masraflarını karşılayarak okur yazar oranının yükselmesine önemli bir katkı sağlamıştır. Derneğin destekleyip okuttukları arasında hemen hemen her meslekten öğrenciler bulunmaktadır. 2004-2005 öğretim yılında dernek tarafından 5'i üniversite ve 12'si ilköğretim ve lise düzeyinde olmak üzere toplam 17 öğrenciye burs desteği sağlanmıştır. Derneğin 230 civarında kayıtlı üyesi vardır. Üye sayısı dönem dönem azalıp artmasına rağmen, köyün bütün fertleri derneğin doğal üyesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca dernek yetkilileri köylülere yönelik hizmetlerinde üye-üye olmayan ayrımı yapmadıklarını belirtmişlerdir.

5 Gökler Köyü Kütüphanesi'nde toplam 9419 kitap bulunmaktadır. Ayaş ilçesinde açılan ilk kütüphanedir. 1958 yılında köy odasının giriş katı kütüphane olarak tahsis edilmiş ve Kültür Bakanlığı Ankara İl Halk Kütüphanesinin bir şubesi açılmıştır. Bugün kütüphane, görevlisi olmadığı için bir süredir hizmet verememektedir. Köy imamı ve bazı köylülerle birlikte yapılan ziyarette kütüphanenin oldukça bakımsız bir durumda olduğu gözlemlenmiştir.

Gökler Köyü'nde Halk İnanç ve Uygulamaları

Gökler Köyü'nde gözlemlenen halk inanç ve uygulamaları dört başlık altında toplanabilir: 1. Geçiş dönemlerine ilişkin inanç ve uygulamalar, 2. Topluluk halinde yapılan dua ve yakarışlara ilişkin inanç ve uygulamalar, 3. Canlı-cansız varlıklar, olay ve olgulara ilişkin inanç ve uygulamalar ve 4. Halk hekimliğine ilişkin inanç ve uygulamalar. Aşağıda bu kategoriler içinde değerlendirilen inanç ve uygulamalar ele alınmaktadır:

1. Geçiş Dönemlerine İlişkin İnanç ve Uygulamalar

İnsan hayatında belirli geçiş dönemleri vardır. Hayatın rutin akışını etkileyen, değiştiren ve farklılaştıran bu dönemler, bilinenden bilinmeyene, tecrübe edilenden henüz tecrübe edilmeyene doğru bir geçişi ifade eder. Araştırmamız çerçevesinde bu dönemler doğum, evlilik ve ölüm olarak sınıflandırılmış ve söz konusu dönemlerle ilgili belli başlı inanç ve uygulamalar üzerinde durulmuştur.

1.1. Doğum

İnsanın dünyaya gelişi doğumla olmaktadır. Doğum dünyanın her yerinde olduğu gibi Anadolu'da da mutlu bir olay olarak kabul edilmektedir. Dünyaya gelen her çocuğun sevinç ve heyecanı sadece anne babaya değil, aynı zamanda akraba ve komşuları da içine alan geniş bir çevreye yayılmaktadır. Kuşkusuz bu sevinç ve heyecanın pek çok nedeni vardır. Her şeyden önce yeni bir üyenin katılımıyla aile nüfusu artmaktadır. Özellikle kırsal yerleşim birimlerinde yaşayanlar açısından sayının artması, ailenin güç, prestij ve itibarının da artması anlamına gelmektedir. Bu boyutuyla doğum, anne ve babanın toplumsal saygınlığını yükseltmekte, toplum içindeki konumunu pekiştirmektedir. Anadolu'da yaygın olarak kullanılan "baba ocağını tütürmek" deyimini Türk toplumunun konuya bakışını özetler niteliktedir. Nüfus artışının diğer bir katkısı, işgücü alanında olmaktadır. Tarım ve hayvancılık sektöründe yoğunlaşan emek yoğun çalışma temposuyla kırsal kesim insanı, çalışanlar arasında iş gücüne en çok ihtiyaç duyulan kesimlerden birini oluşturmaktadır.

Hayatın başlangıcı olan doğumla ilgili gelenek, görenek, adet ve inanışlar hamile kadını ve çevresindekileri daha doğum öncesinden başlayarak birtakım adetlere uymaya ve bu adetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır. Böylece doğum, çok sayıda dinsel ve büyüsel inanış tarafından adeta kuşatılmakta ve yönetilmektedir. Ankara yöresindeki kırsal yerleşim merkezlerinin çoğunda doğum öncesi ve

sonrasına ilişkin çeşitli geleneksel davranış biçimleri görülmektedir. Yöre halkının yaşadığı güçlükler ve doğa şartları, bu konuda zengin bir halk kültürünün oluşmasına yol açmıştır.⁶

Bu kültürün değişik yansımalarını Gökler Köyü'nde de gözlemlemek mümkündür. Köyde yeni doğum yapmış kadın ve bebeği yalnız bırakılmaz, akraba ve yakınları annenin sevincine ortak olurlar ve onu mümkün olduğunca hoş tutmaya çalışırlar. Çünkü doğum olayı, hem anne hem de çocuk açısından ortaya çıkan yeni duruma alışmayı gerektirir. Bebek, beslenme, korunma ve ısınma gibi ihtiyaçların kendiliğinden karşılandığı anne rahminden ancak başkalarının ilgi ve sevgisiyle yaşamını sürdürebileceği rahim dışı bir hayata geçiş yapmıştır. Anne ise, fiziksel ve ruhsal açıdan önemli bir dönemi geride bırakmış olmanın yorgunluğu ve mutluluğu içindedir.

Bilindiği gibi doğum sonrası ilk dört haftaya "yeni doğan çağı" denir. Bebek ölümlerinin büyük kısmının meydana geldiği bu dönem, anne ve bebeğin sağlığı açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu dönemdeki ihmallere ya da yanlış uygulamalar, telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabilir.⁷ Bunun hassas bir geçiş dönemi olduğunu bilen köylüler, anne ve bebeğini, özellikle cin, peri, nazar, al ve kırk basması gibi onlara zarar vereceği düşünülen bir takım varlık ve güçlere karşı korumaya çalışırlar. Bu amaçla, loğusa kadının yemenisinin ve yorganının mavi renkte olmasına dikkat edilir. Köylülere göre mavi renk nazarı keser. Loğusa kadının yatağının altına cinler ve periler tebelleş olmasın⁸ diye sarımsak, çörek otu ve bıçak konur ve bir hafta süreyle aynaya bakmasına izin verilmez. Loğusalık zamanında düğünü yapılan birisi yanına girerse, hem çocuğa hem de annesine al basacağına ve çocuğun havale geçireceğine inanılır. Loğusa evinden dışarıya kömür, sirke, sarımsak, soğan, kül ve ateş çıkartılmaz. Aksi durumda kırk basacağı ve çocuğun büyümeyeceği düşünülür. Çarşıdan eve ekşi ve acı bir şey getirildiğinde evin dışına bırakılır. Loğusaya bu tür acı yiyecekler verilmez. Bundan dolayı olsa gerek ki köylüler loğusa kadının turşu kuramayacağına, hatta turşuya dokunamayacağına inanırlar. Loğusaya, özellikle komposto ve hamurlu tatlılar gibi, tatlı yiyecekler yedirilir.

Kırklı kadınlar ve bebekleri birbiriyle görüştürülmez. Kırklı kadının, özellikle geceleri, evden dışarı çıkmasına izin verilmez. Köylülere göre, kırklı kadın "eşik atlamaz". Kırklı bebeğin başının altına sarılıktan uzak

6 *Ankara Yöresi Halkbilim Araştırması*, Yayına Haz. O.D.T.Ü. Türk Halk Bilimi Topluluğu, Ankara, 1997, s. 50.

7 Ömer Turgutalp Kadioğlu, *Anne ve Bebeğin Bakımı* (4. Baskı), İstanbul, 2001, s. 57.

8 Tebelleş olmak; Korkutmak, bulaşmak

tutmak için altın konur ve başına sarı yemeni örtülür. Kırklı bebek de annesi gibi zorunlu olmadıkça evden dışarı çıkartılmaz. Zorunlu hallerde ise, bağına kırk basmaması için ekmek konur. Kırklı bebeğin çamaşırıları akşam ezanından sonra dışarıya asılmaz, şayet asılırsa kırk basacağına inanılır. Ayrıca bu dönemde bebeği cünüp ve hayızlı kişilerin ziyaret etmesine izin verilmez.

Eskiden yeni doğan bebeğe bir kuzunun kulağı ısırtılır, bu kuzunun kulağı işaretlenir ve şayet kuzu yaşarsa çocuğun uğurlu olacağına inanılmıştır. Ankara ve çevre köylerinde yaygın olan bu uygulamaya "uğur sına" adı verilir. Ayrıca bebek, cinler tarafından çalınır endişesiyle, yalnız bırakılmaz. Eğer yalnız bırakma zorunluluğu varsa beşiğinin altına bir tas su konur. Daha sonra bu su ayak basılmayan bir yere dökülür. Beşiğin altına bıçak, yastığın altına da eklemek konur. Yeni doğan bebeğin başındaki kepeği (konak) gidermek için yoğurt sürülür.⁹ Çok ağlayan bebeğe göz kurşunu dökülür. Eskiden çocuğun salyası aktığında değirmenden kepek alınıp ağzı silinirmiş. Bir yerde bebek hastalıklarından bahsedildiğinde, o ortamda bebek varsa "hastalıklar uzak olsun" anlamında burnu veya kulağı çekilir. Bebek bir eve ilk götürüldüğünde ev sahibi hediye verir.

Doğumdan bir hafta sonra, bebeğe kahve kaşığı ucu ile haside¹⁰ yalattılır ve miyane¹¹ çorbası içirilir. Kırkına kadar yemek yalattılmazsa çocuğun daha sonra yemek yiyemeyeceğine inanılır. Kırkından sonra büyükler ne yerse çocuğa da bir miktar yalattılır. Altıncı aydan itibaren dişleri çabuk çıksın diye geviş¹² verilir. Bir yaşından sonra ise istediğini yiyebilir. Köyde bebeğin yürümesine ilişkin bir inanış ise şöyledir: "Havva anamız bebe doğurunca, bebesini tiksineyip yalasa imiş insan bebesi de hayvan yavrusu gibi yürüyecekmiş". Yeni yürümeye başlayan bebek adım atmaya korkar, tutunmadan yürümeye cesaret edemez, önünde deniz var zannedermiş. Bu yüzden çocuğun ayakları birbirine al ipe bağlanır, cami önüne gidilir, Cuma namazından ilk çıkan kişiden ipi kesmesi istenir. Eve döndüğünde çocuğun korkmadan yürüyeceğine inanılır.¹³ Ayrıca yürürken sık düşen çocuğun Cuma günü iki dul kadın tarafından caminin etrafında yedi kez dolandırıldığında artık düşmeyeceği-

9 Bazı köylüler kepek yerine karbonat ve zeytinyağı sürdüklerini ifade etmişlerdir.

10 Haside: Tereyağı, un ve şekerle yapılan bir çeşit tatlı.

11 Miyane: Kavrulmuş unla yapılan bir çeşit çorba.

12 Geviş: Damağı kaşınsın ve dişleri çabuk çıksın diye bebeğe verilen ekmeğe kabuğu ve meyve gibi sert ve katı yiyeceklerdir. Bu yiyecekler bebek açısından günümüzde aynı işlevi yerine getirmek için kullanılan bir tür kokulu ve pürüzlü diş lastiğinin yerine geçer.

13 *Ankara Yöresi Halkbilim Araştırması*, s. 57.

ne inanılır. Buna "çocuğun ayağını çözmek" denir. Eskiden konuşmakta zorluk çeken kekeme çocuklara deve dili yedirildiğinde dilinin çözüleceğine inanılmış.

Doğumun ardından, anne kendini toparladığında, bebek için gerekli beşik, yatak ve yorgan loğusanın babası tarafından alınır ve bir tören havası içinde evine götürülür. Beşiğin üzerine kırmızı renkli ve pullu, "klayan" adı verilen bir örtü örtülür. Evde hazırlıklar yapılır, akraba ve komşular davet edilir ve misafirlere çeşitli ikramlarda bulunulur. Bu sırada bebeğe nazar değmemesi için üzerine mavi renkte kıyafetler giydirilir. Akraba ve komşular bebeğin uğurlu ve kısmetli olması için dua ederler. Bu tören genellikle kadınlar arasında yapılır ve "beşik düğünü" olarak bilinir.

Bebeğin ilk dişi çıktıktan sonra yapılan bir başka törene ise "diş bulguru" adı verilir. Bir gün öncesinden komşular çağırılır. Davetliler birer hediye ile gelirler. Misafirlere ikram edilmek üzere siyah üzüm, fındık, fıstık, leblebi vb. kuruyemişle birlikte servis tabaklarına pişirilmiş sıcak bulgur konur. Diğer taraftan, bir sininin üzerine ayna, tarak, makas ve Kur'an konur ve bunlardan birini alıncaya kadar sini bebeğin önünde döndürülür. Eğer bebek aynayı seçerse süslü; tarağı alırsa berber; makası seçerse terzi ve Kur'an'ı seçerse okuyup adam olacak denir. Eskiden Kur'an'ı aldığı anda hafız olacak denirmiş. Tören, kadınların kendi aralarında düzenledikleri eğlence ile sona erer.

2. Evlilik

Türk toplumunda evlilik önemli sosyal törenlerden biri olarak kabul edilir. Bundan dolayı, evlenerek yeni bir aile kurmuş toplum üyeleri sosyal hayatta daha fazla kabul görürler. Ancak her aileden mutlaka çocuk sahibi olması beklenir. Bu nedenle, çocuğu olmayan kadın, yakınları tarafından ne kadar küçümsenirse, erkek de aynı şekilde çevresinden gelen baskılar karşısında bir tür değersizlik ve eziklik duygusu yaşayabilir. Halk arasında çocuksuz aileler "meyvesiz ağaca" benzetilir. Çocuklu ailelerin ise toplum içerisindeki saygınlıkları artar ve daha değerli kabul edilirler.

Yeni kurulan her ailede amaç, bu birlikteliğin mutlu ve uyumlu bir şekilde sürdürülmesidir. Bunu sağlamak amacıyla aile büyükleri evli çiftlere bazı nasihatlerde bulunurlar. Böylece sağlam ve mutlu bir toplumun oluşması için önemli bir işlev yerine getirilmiş olur. Gökder köyünde gelin baba evinden çıkarken bahtı açık olsun diye ayna ve Kur'an verilir. Bu esnada yakınları ağlarsa geçiminin bozulacağına inanılır. Evden çıkarken yapılan duanın ardından özellikle yaşlı yakınlar "hadi kızım güle güle git, Allah girdiğin kapıdan geri çevirmesin" diye dua eder-

ler. Ayrıca yakınları "beyaz gelinlikle girdiğin kapıdan beyaz kefenle çık kızım" diyerek geline nasihatte bulunur.

Eskiden köyün çobanı ya da köyden davarı olan herhangi biri gelin konvoyunun önünü keser, irice bir koyunu konvoyun önüne yatırmış. Gelin bu koyunu kaldırırsa koyun onun olur, kaldıramazsa çobana ya da sürünün sahibine hediye vermiş. Köylüler bazı güçlü gelinlerin sürü sahibini şaşırttığını ve koyunu rahatlıkla kaldırdığını belirtmişlerdir. Bugün bu uygulama genellikle düğün konvoyunun önünü bahşiş almak için kesme şeklinde devam etmektedir.

Kına yakılırken gelinin avucuna evlilikte sıkıntı çekmemesi ve yuvanın bereketli olması için altın konur. Ayrıca gelin eve girerken evi bereketli olsun diye duvağının üzerine buğday ve bozuk para atılır. Eskiden yumuşak huylu olması için kapının eşiğine serilen koyun postuna bastırılan geline, güçlü, kuvvetli olması için su dolu testi kırılırılmış.

3. Ölüm

Gökler'de köpeğin sık sık uluması, horozun vakitsizce ötmesi, öküz, inek, koyun gibi hayvanların birden bire huy değiştirerek sahibini tanı-maması, baykuşun gün batarken ötmesi ya da çatıya konması vb. gibi hayvanların alışılmadık davranışları ölüm belirtisi olarak yorumlanmaktadır.

Eğer yaşlı biri ölürse genellikle "yaşını yaşadı, başını başadı. Onun günü, bayramı, acıyacak sırası kalmadı. Yatan da bıktı, bakan da bıktı, eccik yer dinlesin" denir ve fazla yas tutulmaz.¹⁴ Bu tür bir ölüm "sıralı" ölüm olarak değerlendirilir ve herhangi bir ortamda ölümden bahsedildiğinde "Allah gecinden versin" diyerek dua edilir. Bununla birlikte köylülerin genç yaşta ölümlere çok üzüldükleri, ölen kişinin uzun süre yasını tuttıkları ve hatırasını canlı tutmaya çalıştıkları görülmüştür.

Ölümün gerçekleşmesinin ardından ölen kişinin çenesi bağlanır. Bu uygulama çenenin sarkmaması ve yıkama esnasında ağza su kaçmaması için yapılır. Göklerde ölen kişi genellikle vefat ettiği gün toprağa verilir. Ancak uzaktaki yakınlarının gelmesi gibi zorunlu hallerde cenazenin bekletildiği de olmaktadır. Bu durumda, cenaze gece yalnız bırakılmaz ve karnı şişmesin diye karnına bıçak, demir, makas vb. konur, kokmaması için odanın pencereleri açılır.

Ölünün çevresi, eğer ölen kişi kadınsa kadınlar, erkekse erkekler tarafından çevrilir. Ölen kişi kadın ise bir yaşlı kadın, erkekse imam tarafın-

14 A.g.e., s. 115.

dan yıkanır ve kefenlenir. Cenaze erkekler tarafından mezarlığa götürülüp ölenin vasiyet ettiği yere gömülür. Böyle bir yer bildirilmemişse genellikle doğduğu yerdeki mezarlığa defnedilir. Yaygın inanışın aksine, mezara toprak atılırken kürek elden ele dolaştırılır. Böylece cenazeye katılan herkesin mezara toprak atması sağlanır. Köylüler bunu ölüye bir tür son görev olarak algılamaktadır. Ayrıca köylüler eskiden tabutun üzerine serdikleri halı veya kilim gibi örtüleri cenaze defnedildikten sonra köyün camiine bağışladıklarını, ancak bu uygulamanın günümüzde terk edildiğini ifade etmişlerdir.

Cenaze çıkan evde üç gün ışık yakılır. Köylüler ışığı o evin ölü evi olduğunun bilinmesi ve ölü yakınlarının yalnız kalmaması için yaktıklarını belirtmişlerdir. Işığı gören köy halkı ailenin acısını paylaşmak üzere eve akın eder. Ayrıca evde bir süre ocak yakılmaz, yemek pişirilmez, ev süpürülmez ve ölü evi yalnız bırakılmaz; komşular ev halkının bu tür ihtiyaçlarını karşılayarak ölü yakınlarının acısını biraz da olsa hafifletmek isterler. Ölümün yedinci günü ölen kişinin ruhu için helva yapılıp dağıtılır. 40. gün mevlit okutulur, 52. gün ise yemek verilir ve dua okutulur.

Gökler'de ölen kişinin üzerindeki kıyafetler, cenazenin herhangi bir hastalık taşıma olasılığı düşünüldüğünden dolayı yakılarak yok edilir. Köylülere göre ölen kişinin diğer kıyafetleri ve özel eşyaları yakınları tarafından kullanılabilceği gibi fakirlere de verilebilir. Bununla birlikte, köyde yakınlarını genç yaşta iken kaybedenlerin ölen kişiye ait eşyaları hatıra olarak sakladıkları görülmüştür. Araştırma sırasında kendisiyle görüşülen İkbal Özdemir 24 yaşında bir traktör kazası sonucu kaybettiği kardeşinin kaşkolunu, eldivenini ve gömleğini sakladığını, ara sıra bunları koklayarak hasret giderdiğini belirtmiştir. İ. Özdemir bu eşyaları araştırmacılara da göstermiş ve bu esnada son derece duygulanmıştır.

Ölüm olayını takip eden günlerde ölünün akrabaları, yakınları ve komşuları ölü evini ziyarete gelir. Şayet ölen kişi komşu köylüler tarafından da tanınan birisi ise, köylüler köyün imamını da yanlarına alarak topluca taziyeye gelirler. Ziyaretler kısa süreli olur, okuma bilenler sırasıyla yüksek sesle Kur'an okur, topluluğun diğer üyeleri okunanları sükunetle dinler ve bitiminde ölen kişinin yakınlarına "Emir Allah'tan, başınız sağolsun, Allah rahmet eylesin" diyerek taziyelerini bildirirler. Hane sahibi gelenlere ikramda bulunur. Bu ikram, genellikle sıcak ya da soğuk içecek servisi şeklinde olmakla birlikte, bazı durumlarda uzaktan ve komşu köylerden gelenlere yemek ikram edildiği de olur. Gökler köyünde ölenlerin arkasından konuşmak doğru bulunmaz. Onlar için şu prensip çok önemlidir: "Cenazenin ayıbını söyleyen cenazeye yaklaşmasın, salasını vermesin, namazını da kılmasın".

Göklerde ölümle ilgili diğer inanışlar ise şunlardır:

Rüyada ölü görmenin diriye işaret olduğuna inanan köylülere göre ölü gören kişinin ömrü uzar.

Bu dünyada gözü kalmaması diye ölen kişinin gözleri kapatılır.

Kefen makas veya bıçakla kesilmez.

Ölüye talkın verilirken canlanır, kalkmak ister, başını tahtaya çarpar. İşte o zaman kişi öldüğünü anlar ve "eyvah ben ölmüşüm" der.

Ölü çıkan evin komşuları evlerindeki suları dökerler. Aksi halde bir-biri ardı sıra ölümlerin meydana geleceği düşünülür.

Arife günü mezarlık ziyaret edilir. Ölünün bu ziyareti beklediğine, ziyaretten haberdar olduğuna ve yakınları geldiğinde rahatladığına inanılır.

Mezarlıkta sigara içilmez. Köylüler bu davranışı mezarlıktakilere saygısızlık olarak değerlendirirler.

Köylülere göre mezarlıklardaki ağaçların kesilmesi doğru değildir. Ancak ağaç zararlı ise kesilmesinde bir sakınca görülmez. Bu ağaçların meyveleri yenilmez. Aslında, meyvelerinden yemek isteyenler mezarlara zarar verebilirler düşüncesiyle meyvesi yenen ağaçların mezarlıklara dikilmesi hoş karşılanmaz.

2. Topluluk Halinde Yapılan Dua ve Yakarışlara İlişkin İnanç ve Uygulamalar

Gökler Köyü'nde, cemaatle kılınan Cuma, cenaze ve bayram namazlarının dışında topluca ya da topluluk önünde yapılan bazı dua ve yakarışlar vardır. Burada bunlardan yağmur ve sakal duası üzerinde durulmaktadır.

2.1. Yağmur Duası

Gökler'de yağmur, Türk geleneğindeki yaygın kullanımında olduğu gibi "rahmet" olarak adlandırılır. Buradaki temel düşünce, yağmurun bolluk ve bereket sembolü olmasıdır. Köylüler yağmurun yetersiz yağdığı ya da hiç yağmadığı zamanlarda topluca duaya çıkar ve Allah'a yakarırlar. Duanın hazırlık aşamasında, çoğunlukla köy yaşlılarının bir arada bulunduğu Cuma günü Cuma namazı öncesinde ya da sonrasında kuraklıktan, susuzluktan, yanmakta olan ekinlerin durumundan söz edilerek yağmur ihtiyacı üzerinde durulur. Köyün imamı, "yağmur duasına çıkmadan önce sadaka verilmeli, günahlardan tövbe edilmeli, dargınlar barışmalı, haksız olarak alınan şeyler sahiplerine geri verilmeli" diyerek köylüleri duaya hazırlar. Ayrıca imam ve köyün ileri gelenleri dua sıra-

sında oruçlu olmanın ve muhtaç bir tavır takınmanın önemine işaret ederler. Yağmur duasına çıkmaya karar veren erkekler önce dua gününü saptarlar. Daha sonra imam aracılığıyla karar camidekilere duyurulur. Dua günü yapılması gereken hazırlıklar saptanır, yetmiş bin adet çakıl taşı toplanır ve tek tek her taşa dua okunur.¹⁵

Yağmur duasında kurbanlar kesilir ve topluca yemek yenir. Duaya katılan her evin reisi belirli bir miktar para ile hazırlıklara katkıda bulunur. Bu amaçla, köyün ileri gelenleri köy odasında oturup evlerden toplanacak paraların listesini oluştururlar. Listede dökümü yapılan paralarla törende kesilecek kurbanlar satın alınır. Kurbanlıkların alımında pazarlık yapılmaz. Yapılan görüşmelerde köylülerin pazarlığın kurbanın ruhuna aykırı olduğunu düşündükleri, hatta bunun bir tür Allah'la pazarlığa girişmek gibi algılandığı görülmüştür.

Hazırlıkların ardından duadan bir gün önce köy imamı aracılığıyla minareden halka çağrıda bulunulur. Duaya, genç kızlar ve kadınlar, çocuklar dahil, yürüyemeyecek kadar hasta, yaşlı ve özürlü olanlar dışında, herkes katılmak zorundadır.

Yağmur duası günü, sabah namazında camide bulunan erkekler namazdan sonra köy yakınındaki mezarlığı ve bir iki "ziyaret yerini" dolaşarak gelirler. Amaç, biraz oyalanarak duaya katılacak olanların, davarı sürüye, hayvanları sığira salmasına fırsat vermek, çocukların uyanıp hazırlanmalarını beklemektir. Güneşin doğup biraz yükselmesiyle cami önünde toplananlar imamın duasına "Amin" diyerek cevap verir. Bunu duyan aile reisi hemen abdestini alıp, karısı ya da kızından "çıkı"nın hazırlanmasını ister.

Çıkıya dağda kurban etiyle pişirilecek pilav için bulgur, yağ, tuz ve ekmek konur. Duaya katılan her aile böyle bir çıkı hazırlamak zorundadır. Başta köy imamı, iki yanında da dua okumada ona eşlik edecek olanlar, onların arkasında orta yaşlılar ve gençler, en arkada da kızlı, oğlanlı *bebeler* topluluk halinde yürüyüşe geçerler. Yürüyüşün hedefi, köyün en yüksek ve sulak yeri olan "köme ceviz" mevkiidir. Burada torbadaki yetmiş bin taş ve üzüm asması dua ile suya dökülerek ıslatılır, eller yağmurun toprağa düşmesini kolaylaştırması için aşağıya doğru çevrilir ve yapılan dualara yüksek sesle "Amin" diyerek karşılık verilir. Eskiden taşları ıslatma işi biter bitmez, topluluktan birinin "Bir ilkidin¹⁶ getirin" sözü üzerine hemen yakınlardaki bir ailenin ilk doğan erkek

15 Bu esnada, Şûra Suresi'nin, "O'dur ki (kulları) umutlarını kestikten sonra yağmurunu indirir, rahmetini yayar. O velidir, övülmüştür" mealindeki 28. ayeti okunur.

16 Ailenin ilk erkek çocuğuna "ilkidin"; son çocuğuna ise "tekne kazıntısı" denir.

çocuğu yakalanıp, elbisesi ile suya atılarak ıslatılır, bağırma çağırma sırasında hızını alamayanlar, birden fazla ilkidin yakalayıp sırayla suda atıp ıslatırlarmış. Ancak bu uygulama günümüzde terkedilmiştir.

Dağın en yüksek tepesine varıncaya kadar "ziyaret" adı verilen her taş yığını başına toplanan kalabalık, dua okur ve "Amin" der. Bir "ziyaret"ten diğerine yürürken de, imam ve onun yorulduğu yerde eşlik edenler şöyle dua ederler: İmam: Ya İlahi! ismi azam hürmetine rahmetini bizlere ihsan eyle. Topluluk: Amin. İmam: Ya İlahi! Amin diyen sübyan çocuklar hürmetine. Topluluk: Amin.

İçme suyu olan bir yere kadar yürünür ve burada mola verilir. Burada dualarla kurbanlar kesilir ve yağmur duası yemeği yenir. Yere serilen bir "pala" üzerine her aile reisinin getirdiği bulgur, büyük bir kaba yağlar boşaltılır; tuzlar bir araya toplanır. Kesilen kurbanın etleri parçalar hâlinde, kaynayan kazana atılıp pişirilir. Ocak başında etin haşlanıp, pilavın pişirilmesine yardım edecek olanlar muhtar tarafından seçilir ve geri kalanlar yükseklere çıkarak yakarmaya devam ederler. Dağın doruğuna ulaşıldığında; mola verilerek önce öğle namazı ve hemen ardından Allah rızası için iki rekat yağmur namazı kılınır.

Kazanlarda et suyuyla pişen pilav hazır durumda duadan dönen gruba beklemektedir. Her aile reisi, heybesinden çıkardığı iki kapla, kazan başında sıraya girer; pay edici, önce etleri eşit oranla üleştirir, sonra pilavı verir. Et ve pilavlarını alanlar, öbek öbek yere oturup yemeğe başlarlar. Her grup karnını doyurur ve artanını da eve götürmek üzere heybesine koyar. Öğle sonu, ikinci vakti, grup aynı duaları tekrarlaya tekrarlaya köye döner.¹⁷ Gökler Köyü'nde yaşayanlar kurak mevsimlerde duaya çıkarak yağmurun yağacağına inanırlar. Bazı köylüler duanın çoğu zaman henüz dua alanından ayrılmadan ya da hemen akabinde etkisini gösterdiğini ve beklenen "rahmet"in yağmaya başladığını belirtmişlerdir.

2.2. Sakal Duası

Türk toplumunda sakal, Hz. Peygamber'in sünneti olarak yaygın bir kabul görmektedir. Bu nedenle sakal bırakma işi, "sakal duası" adı verilen bir törenle yapılır. Gökler Köyü'nde yaşayanlar açısından da sakal bırakma, kişinin yaşamında önemli bir dönüm noktası olarak algılanmaktadır. Ancak bu uygulama genellikle yaşamın sonlarına, özellikle hac sonrasına ertelenmekte ve haccı tamamlayan bir unsur olarak görülmektedir. Sakal duası, kılınan bir namazın ardından ya da Cuma gün-

¹⁷ Ankara Yöresi Halkbilim Araştırması, s. 118.

leri namaz öncesinde yapılır. Sakal bırakan kişi imama "Hoca Efendi, ben sakal koyuverdim, bir dua ediver" der. İmam, "İnşallah sakalın zemzemle yıkanır" diyerek duasını bitirir. Sakal bırakanlar bundan sonra davranışlarına çeki düzen verir, daha önceden içki içiyorsa içkiyi bırakır, önceden beş vakit namaz kılmıyorlarsa namaz kılmaya başlarlar ve uygunsuz eylemde bulunmamaya özen gösterirler. Köyün yaşlıları eskiden duadan sonra akraba ve dostların sakal bırakan kişinin sakalını okşayıp, çeşitli hediyeler verdiklerini söylemişlerdir. Ayrıca köylüler Haccı giden ve orada sakal bırakan kişilerin etrafındakilere ikramda bulduklarını belirtmişlerdir.

3. Canlı-Cansız Varlıklar, Olay ve Olgulara İlişkin İnanç ve Uygulamalar

Bu başlık altında ele alınan inanç ve uygulamalar taş, ev, ocak ve ateş gibi cansız varlıklardan, hayvanlar ve bitkiler gibi canlı varlıklara; nazar, bereket, gün, ay, mevsimler, ziyaret ve soyaçekim gibi olay ve olgulara kadar çok geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Kuşkusuz bu başlıkların her biri tek başına ele alınmayı hak edecek genişliktedir. Ancak burada, uzun uzun açıklamalara girişmek makalenin hacmini aşacağı için sadece belli başlı inanç ve uygulamalar başlıklar halinde ele alınmaktadır.

3.1. Ziyaret Olgusu

Bazı köylüler köyün şu anki cami ve abdesthanesinin olduğu yerde eskiden bir dedenin mezarının bulunduğunu ifade etmişlerdir. Dedeye komşu olan evin sakinleri onun mezarını da içine alacak şekilde bir samanlık yaptırmak isterler, ancak çatı her kapatıldığında yıkılır, birkaç denemeden sonra köylüler "dede üzerinin kapatılmasını istemiyor" diye düşünürler ve bu alana bir dut ağacı dikilir, bundan sonra burası "dedeli dut" olarak bilinir. Köylüler daha sonra bu alanı cami olarak kullanmak için mezarı kaldırmak isterler, başlangıçta buna kimse cesaret edemez, ancak daha sonra iki köylü burayı kazmaya karar verir. Mezar açıldığında içinde yanmış küle benzeyen bir takım kalıntılara rastlanır. Mezar yeri temizlenir ve üzerine caminin temelleri atılır. Şükriye Çetinkaya, dedenin akrabaları tarafından rüyada ve gerçek hayatta özellikle samanlık ve ahır gibi mekanlarda görüldüğünü, uzun boylu, ak sakallı ve mavi gözlü biri olduğunu, kendisini görenlerin korkmaması için gülümseyerek geri çekildiğini ve bulunduğu mekanı terk ettiğini söylemiştir. Ş. Çetinkaya, dedenin varlığından haberdar olan birkaç kişi dışında kimse- nin kalmadığını da belirtmiştir. Köyde bugün herkesin bildiği ve ziyaret

ettiği bir yatır ya da türbe yoktur. Köylüler türbelere bozuk para atma, çaput bağlama vs. yoluyla yatırdan yardım isteme geleneğinin yanlış olduğuna, yardımın ancak Allah'tan istenmesi gerektiğine inanmaktadır.

• 3.2. Nazar

Gökler Köyü'nde yaşayanlar bazı insanların gözlerinin nazar ettiğine inanırlar. Bundan kurtulmanın yolu nazar değen kişiye okutmak ve kurşun döktürmektir. Okumayı, "ağzı dualı" biri yapar. Kurşun dökme işini daha çok yaşlı kadınlar bilir. Kurşunlar bir tavada eritilir, soğuk suyun içine dökülür. Bu esnada ortaya çıkan şekiller yorumlanır.

Köyün dini konularda bilgisine güvenilen kişisi nazar değdiğine inanılan kişiye Kur'an'daki nazar ayetlerinden ve Hz. Peygamber'in sözlerinden oluşan duaları okur. Bu dualar bir kağıda yazılır, muska şeklinde katlanır, ıslanmaması için yedi kat naylona sarılır ve genellikle küçük yaştaki çocukların omzuna ve elbisesine takılır ya da yastığının altına konur. Ayrıca çocukların elbiselerine takılan iğde çekirdeğinin ya da iğde dalından küçük bir parçanın onları nazardan koruduğu düşünülür. Köylüler çocukların ve yetişkinlerin yanı sıra diğer canlı varlıklara da nazar değdiğine inanırlar. Bahçedeki ürünleri nazardan korumak için bir sopanın ucuna takılan kurumuş hayvan kellesi tarlanın herkesin rahatlıkla görebileceği bir yerine dikilir. İnsanlara ve hayvanlara nazar değmesini önlemek içinse üzerlerine genellikle mavi boncuk takılır.

3.3. Hayvanlar

Baykuş ötmesi uğursuzluktur. Baykuşun öttüğü evden ölü çıkacağına inanılır. Bu durumda yanan bir odun parçası atılarak baykuş o evden uzaklaştırılmalıdır.

Tavuğun horoz gibi ötmesi uğursuzluktur, öten tavuk kesilir.

Bir kimsenin önünden kara kedi geçmesi uğursuzluktur.

Kediye peygamberimiz dua ettiği için hiçbir zaman sırtüstü düşmez, minareden bile bırakılsa dört ayağının üzerine düşer. Kültürümüzde şans ve bahtı açık kişiler için kullanılan "kedi gibi dört ayağının üstüne düşmek" deyimini Göklerliler arasında da sıkça kullanılmaktadır.

Akıl hastası olan kişiye simsiyah bir kedinin eti yedirildiğinde iyileşeceğine inanılır. Hatta kedinin kafası ve ayakları saklanır, birkaç gün sonra yediği etin kedi eti olduğunu kanıtlamak için hastaya bunlar gösterilir ve o da bunu görüp iyileşir.

Kurban edilecek hayvana kurbandan bir gün önce sadece su verilir, yiyecek verilmez. Kesilen kurbanın kanı ve kemikleri ise gömülür. Kur-

ban süresince kesilen saçlar ev dışına çıkartılmaz, aksi durumda kurbanın ayağına dolanacağına inanılır.

Hayvanlara da nazar değer. İneğe nazar değdiğinde sütü kesilir.

Bazı köylülere göre hayvanlar kendi lisanlarında konuşmakta, ancak insanlar bunu anlayamamaktadırlar. Örneğin, yaygın inanışın aksine, ezan okunurken köpek ulumasının uğursuzluk olmadığına, her hayvan gibi köpeklerin de kendi dilinde Allah'ı tespih ettiğine inanılır.

3.4. Tarım ve Bitkiler

Ekin ekme ya da biçmeye giden kişilerin önceden yıkanması, abdest alması uğur getirir. Ekin ekme ya da giderken hiçbir şekilde cünüp olunmaz. Aslında köylüler cünüp gezmeyi hiçbir zaman hoş karşılamazlar. Cünüp gezen kişinin her attığı adımda günah işlediğine ve bastığı yere uğursuzluk, bereketsizlik getireceğine, bastığı yerin kuruyacağına ve üzerinde ot dahi bitmeyeceğine inanılır.

Ekin ekilen tarlaya işenmez. Göklerliler ekini nimet olarak gördükleri için bu davranışı nimete saygısızlık olarak değerlendirirler.

Ceviz ağacının gölgesinin çok koyu olduğuna inanılır. Eğer hasta bir kişi bu gölgede yatarsa iyileşmez, sağlam kişi yatarsa hasta olur.

Zeytin ağacının Kur'an'da adı geçen bir meyve olduğu için kutsal olduğuna, buna karşılık yine Kur'an'da adı geçen bir meyve olmasına rağmen incir ağacının uğursuzluk getireceğine inanılır. Ayrıca dut ağacından düşen kişinin yaşamayacağı; narı, tanelerini yere düşürmeden yiyen kişinin ise cennetlik olduğu düşünülür.

3.5. Ev, Bereket ve Misafir

Evden bir kişi gurbete gittiğinde o gün ev süpürülmez.

Evin içi temiz olmazsa oraya melekler yerine şeytanlar gelir ve o evde huzur değil, huzursuzluk ve geçimsizlik olur.

Gökler Köyü'nde evlerde görülen yılanlara "temel yılanı" adı verilmekte ve bunlara dokunulmamaktadır.

Gelin damadın evine girerken üzerine buğday, bozuk para vs. atılır ve bunun evin bereketini artıracığı düşünülür.

Bir evde çocuklar beş taş oynarsa o eve kıtlık geleceğine inanılır.

Ekmeğin kırıntılarını yere atmak, üzerine basmak vs. eve kıtlık getirir.

Bir kişinin üzerinde dikiş dikilirse, fakirlik olur, o kişinin kısmeti bağlanır.

Çorap örerken boğazından başlamalı aksi takdirde dayanıklı olmaz. Ev dışına maya verilirse evin bereketi gider.

Eve ilk gelen unla yapılan ekmeği yiyen kişinin karnı ölür.

Besmele çekmeden yemek yiyen kişinin karnı doymaz. Şeytan da onunla birlikte yer.

İlk gök gürlendiğinde ambara vurulursa bolluk, bereket olur.

Gece dışarıya maya, ekmek, şeker vs. verilmez. Evin bereketinin, huzurunun ve tadının kaçacağına inanılır. Bu inanç sadece komşular arası alışverişle sınırlı değildir. Gece gelen dilencilere de aynı gerekçelerle özellikle ekmek verilmez.

Köylüler hamur yoğururken tekneden dışarı sıçradığında, kişi böldüğü lokmayı bitirmeden yeni bir lokma böldüğünde ve ayakkabı ayakkabı üzerine geldiğinde, o eve misafir geleceğine inanırlar. Ayrıca gözü dalan kişinin evine de misafir gelir.

3.6. Gece ve Karanlık

Gece "çörtlen"lerin¹⁸ altından geçmenin doğru olmadığı düşünülür.

Gece sokağa kül dökülmez, küle işenmez. Bunları yapan kişiye cinlerin musallat olacağına ve onu çarpacağına inanılır.

Gece vakti (akşam ezanından sonra) bulaşık suyu, sıcak su ve çöp dışarı atılmaz. Gece küllükten, ağaç altından vs. geçilmez. Işık çalınmaz. Köylüler bunları cinlerle ilişkilendirirler. Cinlerin özellikle kuytu yerlerde gecelediği, bu davranışların onları rahatsız edebileceği ve kızdırabileceği düşünülür.

Akşam ezanından sonra tırnak kesilmez, evin içi de dışı da süpürülmez.

Akşamları soğan, sarımsak yenen yere melekler girmez.

Geceleri kül dökülen yerlerden ve ağaç altlarından geçilmez.

Geceleri aynaya bakmak hayal görmeye yol açar. Aynaya bakan kişi genç bir kıza kısmetinin kapanacağına inanılır.

3.7. Atmosfer Olayları

Nisan yağmuru zemzem suyu gibidir, uğurludur. Nisan yağmurunda ıslanmak insana şifa verir. Bu ayda dokuz gün yağın yağmurun suyu biriktirilir, bu su hastaya içirildiğinde şifa verdiğine inanılır. Ayrıca içine bal katılıp içildiğinde her derde devadır.

Gökkuşağının altından bir erkek geçerse kız, kız geçerse erkek olur.

Dolu yağdığında, dolunun kesilmesini ve çok gök gürlendiğinde eve yıldırım düşmesini önlemek için avluya demir atılır.

18 Çörtlen: Toprak damlı evlerde yağmur sularının akması için yapılan oluk.

Toplulukta herkes susunca içlerinden birinin kız çocuğunun dünyaya geldiğine inanılır.

Beş taş oynamak kuraklık, sel ve dolu gibi felaketlere yol açar.
Şimşek çaktığında dua okunur.

3.8. Özel Günler, Aylar ve Mevsimler

Salı günü bir işe başlanırsa o işin geç biteceğine, sallanacağına inanılır (Salı sallanır inancı).

Cuma gecesi sabaha karşı doğan çocuğun rızkı bol olur.

Arife günü yakını ölen kişi dikiş dikemez. Arife günü el işi yapılmaz.
İki bayram arası düğün yapılmaz.

Koç Katımı: Eskiden köyde bulunan koçlardan iri bir tanesi süslenir, alınca gelin pullusu bağlanır ve bırakılmış. Eğer bırakıldığında kara bir koyuna yanaşırsa o kışın hafif, beyaz bir koyuna yanaşırsa sert geçeceği-ne inanılmış. Koç yürümesi (koçun koyunlara yanaşması) kasım ayından önce olursa bu olaya "koç kaçması" adı verilir.

Hidrellez: Mayıs ayının 6. günü hidrellezdır. Eğer bu gün hafta sonuna denk gelmezse takip eden hafta sonu, baharın gelişini kutlamak ve ürünlerin bereketli olması için şenlikler düzenlenir. Nişanlı erkekler şenliklere birer kuzuyla gelirler ve bu kuzular pişirilerek hep birlikte yenir. Bu etkinliğe, son zamanlarda kadınlar ve çocuklar da katılmaktadır. Kutlamalarda yerel havalar eşliğinde türküler söylenmekte, köyün folklor ekibi eşliğinde çeşitli oyunlar oynanmaktadır.

Köylüler hidrellez günü ve bayram günleri güneş doğmadan önce kapı ve pencereler açılırsa eve bereket geleceğine inanmaktadır. Yine hidrellez günü gün doğmadan önce eve bir testi su getirilirse, o suyun zezem gibi kıymetli olacağını ve içenlere sağlık vereceğini düşünmektedirler. Köylüler arasında davarı olanlar kuzularını hidrelleze kadar saymazlar.

3.9. Su

Yola çıkanların arkasından kısa sürede evine dönmesi için su dökülür. Gece durgun suya girmek iyi değildir. Geceleri buralarda cinler ve periler yıkanır.

Gece dışarıya su dökülmez.

Suya tükürmek iyi değildir.

3.10. Ocak ve Ateş

Ateşe tırnak, soğan ve yumurta kabuğu vb. atmak günahtır.

Ateşi söndürmek için su dökülmez, üzeri toprakla örtülür.

Ateşin üzerinden atlanmaz.

Ateş yandığında cinler ve periler ocak başına toplanır.

Akşam ateşle oynayan çocuk gece altını ıslatır.

3.11. Ezan

Ezan okunurken bacak bacak üstüne atılmaz, tuvalete girilmez, eliş yapan bayanlar bir süreliğine ara verirler. Köylüler böyle davranarak ezana saygılarını ifade ederler. Ayrıca ezan okunurken uluyan köpeğin kendi dilinde ibadet ettiği düşünülür.

3.12. Eşya ve Nesnelere

Elden ele makas, bıçak ve sabun verilmez. Verilirse o kişilerin kavga edeceğine inanılır. Birine elden sabun vermek gerektiğinde elin tersi kullanılır.

Bıçak, keskin yüzü yukarı gelecek şekilde bırakılmaz.

Süpürgeye ve eşığe oturmamak gerekir, oturan kişi iftiraya uğrar.

İki kişi birbirinin lokmasını yerse, o kişilerin kavga edeceğine inanılır.

Canlı, özellikle de insan resmi yapmak günahdır, yapan kişiden ahirette yaptığı resme can vermesi istenecektir.

3.13. Cinsiyet ve İnsan Bedeni

Yeni doğan bebeğin sırtında mor bir leke varsa ailenin kendisinden sonra doğacak bebeğinin erkekse kız, kızsı erkek olacağına inanılır.

Kadının yolda erkeğin önünden geçmesi uğursuzluktur.

Sağ kulağın çınlaması iyiye; sol kulağın çınlaması kötüye işarettir.

Sağ ayak kaşındığında yola; sol ayak kaşındığında ölü suyuna basacak denir.

Sağ el (avuç içi) kaşınırsa para gelecek, sol el (avuç içi) kaşınırsa para çıkacak denir.

Sağ göz seğirirse iyiye; sol göz seğirirse kötüye işarettir.

Çocuğun saçını ilk kesen kişiye hediye edilir.

Kesilen saç sokağa atılmaz, şayet atılırsa, o kişinin başının ağrıyacağına inanılır. Kesilen saçlar ayak basılmayan bir yere gömülür.

Gözün dalması, ya misafir geleceğine ya da yola gidileceğine işarettir.

3.14. Soyaçekim

Köyde görüşülen kaynak kişiler bazı küçük çocukların dedelerinin yaptığı yaramazlıkları tekrarladığını söylemekte ve ismini verdikleri kişinin huylarının bir şekilde çocuğa geçtiğine inanmaktadırlar.

İsim kültürüyle ilgili bir başka inanış da şöyledir: Köylülerden bazıları genç yaşta ölen birinin ismini verdikleri çocukların da yaklaşık olarak aynı yaşlarda öldüklerini söylemişlerdir. Köylüler bu konuya örnek olarak, 22 yaşında ölen Mehmet adında birinin isminin akrabaları tarafından yedi çocuğa verildiğini ve bu yedi çocuğun da 20-22 yaşlarında öldüğünü anlatmaktadırlar.

4. Halk Hekimliğine İlişkin İnanç ve Uygulamalar

Halk hekimliğinin, insanların doğa olayları karşısında takındıkları tavırların ve geliştirdikleri ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Özellikle dini inançların ve büyüünün belirleyici olduğu toplumlarda insanların başına gelen kötü olaylar, bedene yabancı unsurların girmesi ve onların yaptığı kötülüklerle açıklanırdı. İnsanların bunlardan korunmak için düşündükleri çareler ve geliştirdikleri bazı tedavi usulleri, halk hekimliğinin temellerini oluşturmuştur. Halk hekimliği, günümüzde de içinde doğduğu kültürün bir parçası olarak halk arasında yaşamaya ve bu birikimler, kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam etmektedir.¹⁹

Ülkemizde de, özellikle kırsal kesimde halk hekimliği uygulamalarına, eskisi kadar olmasa da, oldukça sık rastlanmaktadır. Halk arasında genellikle yaşlı ve tecrübeli kadınlar tarafından hazırlanan doğal ilaçlara dayalı geleneksel bir boyutu olduğu için söz konusu uygulama biçimine "kocakarı tedavisi"; kullanılan ilaçlara ise "kocakarı ilacı" adı verilmektedir. Bu insanların çevrelerinde yetişen çeşitli bitkilerle bazı hastalıkları iyileştirdiklerine inanılmaktadır. Geleneksel halk hekimliği uygulamalarının örneklerine, modern tıbbın henüz yeterince gelişmediği

19 Halk hekimliği ve geleneksel tedavi yöntemlerine ilişkin inanç ve uygulamalara hemen bütün kültürlerde rastlamak mümkündür. Farklı örnekler için bkz. Dona Marie Wing, "A Comparison of Traditional Folk-Healing Concepts with Contemporary Healing Concepts", *Journal of Community Health Nursing*, 1998, 15 (3): 143-154; Charles N. Oberg, Amos Deinard, "Marasmus in a 17 Month-Old Laotian: Impact of Folk Beliefs on Health", *Pediatrics*, Vol. 73, No. 2 February 1984; Charles Kemp, "Islamic Cultures: Health-Care Beliefs and Practices", *American Journal of Health Behavior*, Mar/Apr 96, Vol. 20, Issue 2; Elvia R. Krajewski, "Folk-Healing Among Mexican-American Families as a Consideration in the Delivery of Child Welfare and Child Health Care Service", *Child Welfare*, Mar/Apr 91, Vol. 70, Issue 2; R. E. Dennis, "Health Beliefs and Practices of Ethnic and Religious Groups". In *Removing Cultural and Ethnic Barriers to Health Care*, edited by E. L. Watkins and A. F. Johnson. Chapel Hill, NC: Department of Maternal and Child Health, School of Public Health and School of Social Work, University of North Carolina at Chapel Hill, 1979; G. D. Ripley, "Mexican-American Folk Remedies: Their Place in Health Care." *Texas Medicine/Folk Medicine* 82 (November 1986): 41-44.

dönemlere göre uygulama alanı daralmasına rağmen, araştırma alanında da rastlanmıştır. Köyde, artık çok az kişi tarafından bilinen bu yöntemlere, genellikle, herhangi bir hastalık karşısında doktorların (modern tıbbın) önerdiği ilaçlar ve uyguladığı tedavi beklenen sonucu vermediğinde başvurulduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, köyde, bazı rahatsızlıklar için uygulanan geleneksel tedavi yöntemleri şunlardır:

Arı sokması: Arı sokan yere şişmesini engellemek için demir ve ağrıyı önlemesi için sarımsaklı yoğurt sürülür.

Göz ve baş ağrısı: Eskiden bir tülbendin içine konulan dilimlenmiş patates ya da yumurta ve nişasta karışımı ağrıyan bölgenin üzerine sarıdırılmış.

Bel ve sırt ağrısı: Bel ve sırt ağrılarında kupa çekilir.

Boğaz ağrıları: Boğaz ağrıları için ihlamur ve bal ya da tarçın ve süt karışımından oluşan bir içecek içilir.

Bulgur püskürmesi: Bulgur püskürmesinde hastanın vücudunda ince ince kırmızılıklar olur. Bu hastalığın kaynağı üzüntüdür. Eskiden ocakçı tarafından bulgur ağza alınır, sonra hastanın vücuduna sürülür, bir hafta perhiz verilir, sarımsak ve bulgur yedirilmezmiş.

Buruntu hastalığı: Bu hastalıkta karın sık sık burulur. Tedavi için eskiden Hindistan cevizi ve Musul mazısı dövülür, hastanın çorbasına ekilmiştir.

Çapaklanma: Bebeklerin gözlerinde oluşan çapaklar anne sütü ile silinir.

Dağlama: Bebeğin sırtında gök mavisi renginde bir leke olur. Eskiden ebe iğneyi ateşte kızdırıp bebeğin topuğuna batırır, bu işlem üç kez tekrarlanmıştır.

Diş ağrısı: Diş ağrısını dindirmek için sarımsak, zeytin veya kolonyalı tütün kullanılır.

El terlemesi: Yabancı bir kişinin evindeki yüklüğe el sokulur, evinin duvarına el sürülür.

Gece yanığı: Bebeklerin bacaklarında yanık gibi olur, kabarır. Eskiden testinin altından çamur alınır, gece ise "gündüz", gündüz ise "gece" diye sürülmüş.

Karamık: Genellikle çocuklarda görülen bir hastalıktır. Sivilleye benzer. Tedavi olarak yaranın üzerine bir süreliğine su değdirilmez. Kaşırırsa iz kalır.

Kaza ve yaralanmalar: Kaza sonrasında vücudun çeşitli yerlerinde görülen şişlik, morluk gibi hafif yaralanma ve ezilmeleri iyileştirmesi, biriken irinleri dışarı atması için bedeni bütünüyle örtecek şekilde yeni kesilmiş hayvan derisi, özellikle kuzu derisi, sarılır.

Köstü: Bahar aylarında çene altında görülen şişliktir. Ocakta köstebek toprağından çamur karılıp yaraya sürülür.

Kulunç: Hastanın sırtı, elin iki parmağı ile kıvrılarak kuluncu çekilir.

Kulak ağrısı: Eskiden kulak ağrısını dindirmek için tereyağı eritilip içine karabiber ilave edilir ve ağrıyan bölgeye sürülürmüş. Günümüzde bebeklerin kulağına anne sütü damlatılmaktadır.

Morarmalar: Morarmalara karşı yaranın üzerine çekirdeği ile birlikte iyice dövülmüş zeytin sarılır. Bazen çiğ et ve yağlı hamur sarıldığı da olur.

Oklama: Şiddetli baş ağrısının sebebinin nazar olduğuna inanılır. Hasta ocağa²⁰ götürülür, bazlama tahtasını başının üzerinde kalkan gibi tutması istenir ve ocakçı küçük bir ok ile kafasının üzerine hafifçe vurur. Bu işlem üç kez tekrarlanır.

Sarılık: Sarılık olan kişiye kara inek sütü içirilir, kara inek yağı yedirilir. Çocuk ise yüzüne sarı yemeni örtülür.

Soğuk algınlığı: Soğuk algınlığına karşı nane ve limon birlikte kaynatılarak içilir.

Tüpleme: Bebeğin kursağı ve karnının şişmesidir. Tedavi için bebeğin şişen yerine dualar okuyarak hafif hafif vurulur.

Umma: Bir kadın bir yiyeceğe imrenir ve o yiyecekten yiyemezse memesi şişer, damağı çeker. Bu durumda kalan kişiye "umma" olmaması için "sağ avucunu yala" denir.

Değerlendirme ve Sonuç

Burada sözü edilen inanç ve uygulamaların bütün köylüler tarafından kabul edildiğini ve uygulandığını söylemek elbette mümkün değildir. Bununla birlikte, şiddeti ve yoğunluğu değişken de olsa, bu inanışların daha çok yaşlılar ve kadınlar arasında kabul görmekte ve yaşamakta olduğu belirtilmelidir. Bazı köylüler hurafe ya da batıl bir inanış olduğunu bildikleri halde, herhangi bir kabule aykırı hareket ettiklerinde huzursuz olduklarını ve kendilerini kötü hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte köyün kente yakınlığı, göçle birlikte artan köy-kent etkileşimi, dernekleşme ve kütüphane gibi olgu, süreç ve faaliyetler halk inançlarının yaşam alanını daraltmıştır. Bazı köylüler, 1960-1975 yılları arasında Ayaş müftülüğü yapan Gökler köylü Mahmut Özdemir'in vaazlarında, batıl inançlar ve hurafeler üzerinde sıklıkla durduğunu ve bunun zamanla köylülerin din anlayışı üzerindeki etkilerinin görüldüğünü ifade etmişlerdir.

Köyde tespit edilen inanışlarla eski Türklerin inanç ve uygulamaları arasında bir paralellik görülmektedir. Köylülerin yağmur duasında kul-

20 Ocak veya ocakçı, herhangi bir hastalığı okuyarak iyileştirdiğine inanılan kişidir.

landıkları taş, Türklerin Müslüman olmadan önceki inançlarında da önemli bir yer tutmakta ve bu taş "yada" taşı adı verilmekteydi.²¹ Köyde rastlanan yeni doğum yapmış loğusalı kadınların albastı olması ve bundan kurtulmak için birtakım çarelere başvurması, Türk dünyasında örneklerine sıkça rastlanan eski bir inanıştır.²²

Y. Mustafa Keskin konuyla ilgili şu bilgileri nakletmektedir: "Alkarısı ve albastı eski bir Türk Şaman geleneğinin yansıması olup, inanışa göre, yalnız bırakılmaları halinde loğusanın ciğerini sökecek, kadına ve çocuğuna zarar verecek ve hatta bazen ölümüne bile sebep olabilecek, insan hayvan karışımı bir görünümde, uzun boylu, uzun tırnaklı, dağınık saçlı, dişlek, çok çirkin, al gömlek giyen korkutucu bir yaratık olarak düşünülmektedir. Çocuklara ve loğusalara bulaşan bu cinin zararından kurtulmak için, loğusalar yalnız bırakılmaz. Ayrıca yakalanması ve etkisiz hale getirilmesi için bir yerine iğne veya çuvaldız batırma gibi uygulamalara gitmek gerektiğine inanılır. Çeşitli yörelerde loğusaya kötü cinin musallat olmaması için odasına K. Kerim, soğan, sarımsak ve mavi boncuk konur".²³

Ölen kişinin ruhu için ikramda bulunma geleneğinin kökleri de çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Göktürklerde ölüm halinde yas törenleri yapılır, matem sırasında saç-baş dağıtılır, yüz ve kulaklar bıçakla çizilerek kan akıtılırdı. Bundan sonra yemek ikram edilirdi. Hunlarda, Göktürklerde, Uygurlarda ve Oğuzlarda ölünün hatrasına tertiplenen bu törenlere "yoğ" adı verilirdi.²⁴

Köyde rastlanan ateşle ilgili çeşitli inançların tüm Anadolu'da benzer şekilde yaşadığını söylemek mümkündür. Harun Güngör bu unsurların Orta Asya Türk Kültüründe de mevcut olduğuna işaret etmektedir.²⁵ Türkler arasında ocak kutsal kabul edilmiş, ocağı söndürmek ve küllerini dağıtmak bir milletin yok olma sebebi olarak görülmüştür. Türk toplumu ateşin ve ocağın kutsallığını günümüzde de yaşatmaktadır.

21 Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, Ankara, 1987, s. 42; H. Ziya Ülken, "Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XVII, Ankara, 1971, s. 23.

22 Ünver Günay, Harun Göngör, *Türk Din Tarihi*, Kayseri, 1998, s. 82; Sedat Veyis Örneç, *Türk Halk Bilimi*, Ankara, 2000, s. 144-145.

23 Yahya Mustafa Keskin, "Kırsal Kesimde Yaşayan Alevilerde Doğum Geleneğine İlişkin İnanç ve Uygulamalar", *Fırat Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dergisi*, S. 6, Elazığ, 2001, s. 50.

24 İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara, 1980, s. 27-28; Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, İstanbul, 1994, s. 228; Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1997, s. 92; V. V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Yayına Haz. K. Yaşar Koprıman, A. İsmail Aka, Ankara, 1975, s. 159.

25 Harun Güngör, *Türk Budun Bilimi Araştırmaları*, Kayseri, 1998, s. 335.

"Ocağın sönsün" şeklindeki beddua, hem soyun tükenmesini hem de kutsallığın ortadan kalkmasını ifade etmektedir.²⁶

Örneklem alanımızda karşılaştığımız ev ile ilgili inanışlar da eski Türklerin inanç ve uygulamalarıyla paralellik arz etmektedir. Örneğin, köydeki "temel yılan" inanışı, eski Türkler arasında da oldukça yaygındı. Türkler, içinde yaşadıkları, yatıp kalktıkları mekanların bir iyesi olduğuna; bu iyenin orada yaşayanları dış tehlikelere karşı koruduğuna ve söz konusu ev iyesinin yılan şeklinde olduğuna inanırlardı.²⁷

Köyde tespit edilen eşik ile ilgili inanışın köklerini de yine eski Türklerin inanışlarında bulmak mümkündür. Türk inanç sisteminde eşik, yapı ve fonksiyonu itibarıyla insanları her türlü hastalıktan, evi ise gelmesi muhtemel kaza ve belalardan koruyan bir sınır çizgisiydi. Bundan dolayı eşige hürmet gösterilir ve üzerine ayak basılmazdı.²⁸ Eşiğe basmak kapı ruhu inancına bağlı olmakla birlikte, eşığın çoğu zaman ağaçtan yapılıyor olması düşünüldüğünde, ağaç kültürünün izlerini de taşıdığı söylenebilir.²⁹

Köyde karşılaşılan kurşun dökme inanç ve pratiklerine eski Türklerde de rastlanmaktadır. Kurşunun su ile teması sonucunda hastalığın tedavi edilebileceği inancı; demir, ateş ve suyun kutsallığına ait başlangıçtaki inançlarla, dolayısıyla koruyucu ruh inancıyla örtüşmektedir.³⁰

Bilindiği gibi kabulünden kısa bir süre sonra İslamiyet, Türkler arasında yayılmaya ve kökleşmeye başlamıştır. İslam dinine giren Türkler zamanla bu dini öylesine içtenlikle benimsemiş ve onunla özdeşleşmişlerdir ki, Batı'da XVI. Yüzyıldan itibaren İslam dini yerine "Türklerin dini" kavramı kullanılır olmuştur. "İslam dinini geniş kitleler halinde kabul eden Türklerin bu kabullerinde hangi dinamiklerin etkili olduğunun ortaya çıkarılması için halk inançlarına özel bir biçimde eğilme zarureti kendini göstermektedir. Ayrıca "hurafe" denilerek bazı inançlar hemen reddedilirken, dinin kültür içinde yaşanabileceği gerçeği gözden kaçırılmaktadır. Kültürde kökleşemeyen din, varlığını korusa bile "din işlevini" yerine getirememektedir." Bu durumda dinin şekilsel özellikleri öne çıkmakta, asıl özü muhafaza edilememektedir.³¹

26 Tümer ve Küçük, a.g.e., s. 87.

27 Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara, 1990, s. 48; Cahit Öztelli, "Eski İnançların Bugünkü İzleri", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. IV, Ankara, 1976, s. 246.

28 Rifat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara, 1995, s. 64.

29 Piri Er, "Türklerde Ağaç Kültü ve Bunun Anadolu Alevi İnancındaki İzleri", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara, 1996, s. 63.

30 Araz, a.g.e., s. 178.

31 Ahmet Hikmet Eroğlu, *Türk Halk İnançlarına Giriş*, Ankara, 2006, s. 4-5.

Sonuç olarak, Türklerin söz konusu kültürel özelliklerinin yanı sıra Ehl-i Sünnet mezheplerinin hukuk sistemlerini oluştururken nassin bulunmadığı durumlarda örfü de bir kaynak olarak kullanması,³² toplumların adet ve geleneklerinin yaşamasına, milli inançlarının ve uygulamalarının evrensel dinler arasında varlığını devam ettirmesine imkan sağlamıştır. Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi Gökler Köyü'nde de halk inanç ve uygulamalarının halen yaşıyor olmasının önemli bir nedeninin, Ehl-i Sünnet mezheplerinin bu hoşgörülü tavrında yattığı belirtilmelidir. Ancak, Sünni gelenek, dine uymayan örfün yaşatılmasını doğru bulmamakta, sadece kendi prensiplerine ters düşmeyen uygulamalara müsaade etmektedir. Ne var ki insanlar, kendilerinden önceki kuşaklardan devraldıkları kültürel mirası, çoğu zaman, sorgulamadan benimsemekte ve onu bir şekilde yaşatmanın yollarını aramaktadır. Bu durum Gökler Köyü'ndeki inanç ve uygulamalar için de geçerlidir. Bundan dolayı, dinin ilke ve kurallarıyla bağdaştırılması mümkün olmayan bazı inanç ve uygulamaların da araştırma alanında çeşitli şekillerde varlığını korumasının temel nedenini, İslam'da ya da İslam'ın itikadi ve fihki sahada güçlü bir yorumu olan Ehl-i Sünnet geleneğinde değil, insan ve toplumun psiko-sosyal açıdan karmaşık yapısında aramak daha uygun görünmektedir.

Kaynak Kişiler

- *Veysel Koç*: 1934 doğumlu, köyün şairi, halen köyde yaşıyor.
- *Şükriye Çetinkaya*: 1936 doğumlu, Ankara Yenikent'te yaşıyor.
- *Adem Öztürk*: 1937 doğumlu, iki dönem köy muhtarlığı yaptı, Mart 2006'da vefat etti.
- *Abdulmuttalip Özdemir*: 1939 doğumlu, halen köyde yaşıyor.
- *Fatma Öztürk*: 1945 doğumlu, halen köyde yaşıyor.
- *İkbal Özdemir*: 1945 doğumlu, halen köyde yaşıyor.
- *Muttalip Erol*: 1956 doğumlu, 1977-1987 yılları arasında köydeki ilköğretim okulunda sınıf öğretmeni olarak çalıştı, emekli, Ankara Etimesgut'ta yaşıyor.
- *Ali Güven*: 1957 doğumlu, Gökler Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı, mali müşavir, Ankara Sincan'da yaşıyor.

32 Daha fazla bilgi için bkz. İbn Abidin, *Mecmu'atü Resail-i İbn Abidin*, Bsm. yeri ve trh. yok, C. II, s. 114-147. Mehmet Şener, *İslam Hukukunda Örf* İzmir, 1987, s. 94-117; Mustafa Reşit Belgesay, *Mecellenin Külli Kaideleri ve Yeni Hukukun Ana Prensipleri*, Bsm. yeri yok, 1947, s. 29.

- *Nurhan Erol*: 1958 doğumlu, ev hanımı, Ankara Etimesgut'ta yaşıyor.
- *İsmail Öztürk*: 1962 doğumlu, çiftçi, ekim-dikim ve hasat dönemleri hariç yılın büyük bölümünü Ankara Sincan'da geçiriyor.
- *Zülbiye Öztürk*: 1965 doğumlu, yazın köyde, kışın Ankara Sincan'da yaşıyor.
- *Sevim Özmen*: 1965 doğumlu, yazın köyde, kışın Ankara Sincan'da yaşıyor.